

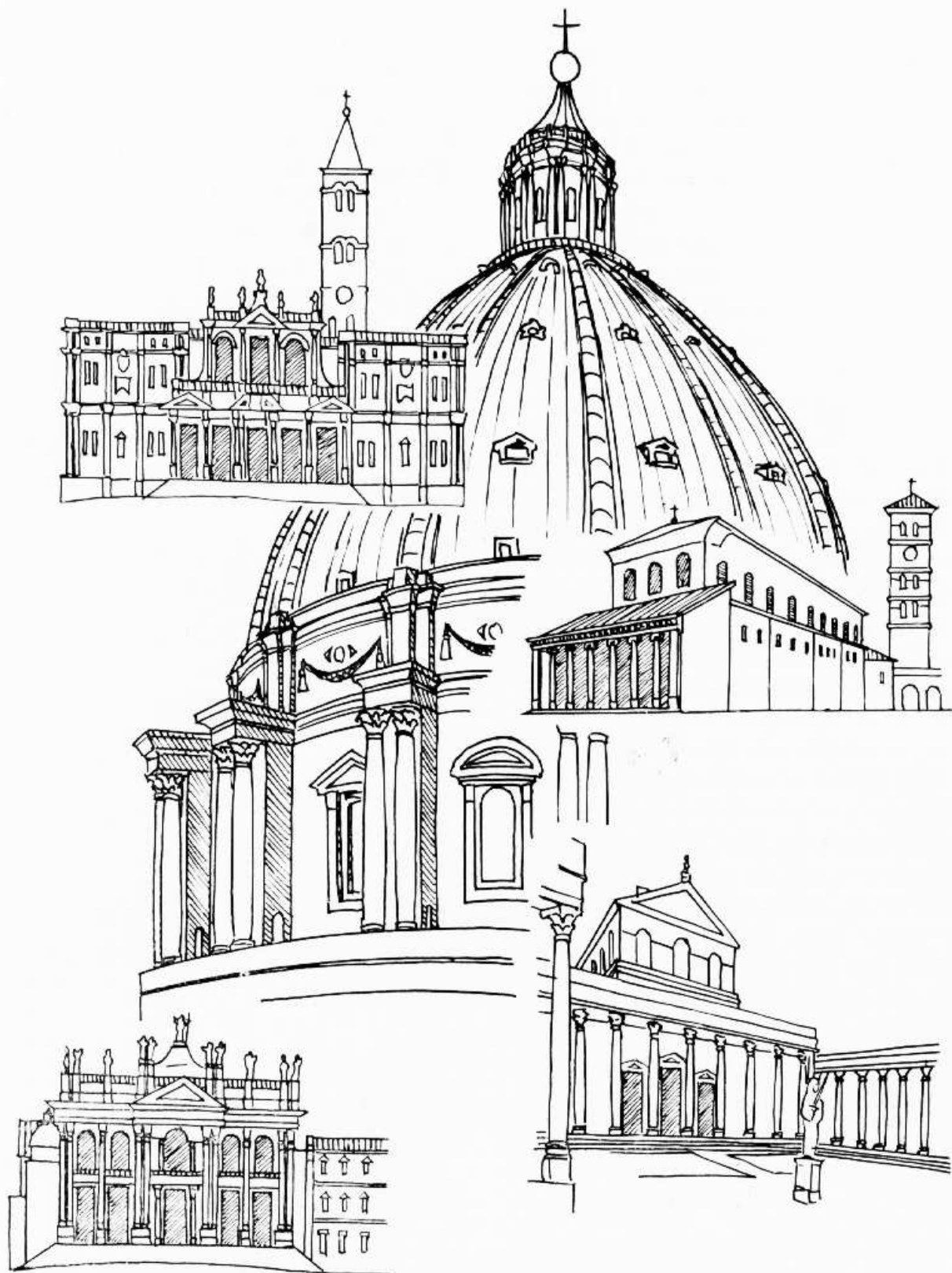
MAARJAMAA

EESTI KATOLIIKLASTE RINGKIRI

Nr. 1 (27)

XIV aastakäik

Kolmekuningapäev 1975

Peetri kirik Vatikanis, Pauluse kirik « väljaspool müüre », Laterani basiilika, « Suur-Maarja » (Santa Maria Maggiore) ja Laurentiuse kirik (San Lorenzo) on Rooma tuntumaid palverännu-kirikuid.

Püha Aasta

Pole vist kedagi, kes võiks väita, et kõik tema eluaastad on ühesugused olnud. Meie esivanemad väljendasid seda äratundmist lühidalt ja tabavalt: *aastad ei ole vennad*.

Igaühe elus leidub erilise pingutuse aegu: õpingud ja eksamid, « sissetöötamine » oma erialal, perekonna rajamine, maja ehitamine jne. Neile vaatame tagasi uhkuse ja rahuldusega tehtud töö pärast, kuid ka rõõmuga, et too pingutamine lõppes. Oleme kord nii loodud, et ei suuda alati pingutada — aga ka nii, et pingutamata ei pääse edasi. Kõik see kehtib ka kristlikus elus, sest kristlaseks saades jääme inimesteks.

Mõni ettevõtte nõuab nii palju jõudu, et üksik inimene ei saaks temaga hästi hakkama või koguni üldse mitte. Heinateo, kartulivõtmise, rehepeksu, tee-ehituse ja palju muu puhul tehti Eestis *talgud*. Hulgakesi on hubasem ja töögi edeneb nii jõudsamini kui muidu.

« Talgu-aastaid » korraldab ka üleilmne Kirik, kutsudes nendest osa võtma kõiki — omasid ja võõraid. Apostel Peetruse hauakiriku ees asub avar väljak, mis mahutab üle miljoni inimese. Selle pidulikud sammaskäigud on nagu avatud käsivarred, mille embusse igaüks võib vabalt astuda. Ja ka sealt välja — väravaid-müüre sel sammastikul pole, ta nagu koosneks ainult avaustest.

Püha Aasta puhul on aga mõnedel palju ütlemist. Imelikul kombel, tuleb lisada. Sõna *tourism* kirjutatakse tänapäeval kõikjal suurte tähtedega, algusest lõpuni. Ainult kristlased püsigu kodus! Samuti on üleilmselt moes igasugu meelevaldused. Ärgu ainult kristlased tänavale ilmugu! Iga pisemgi ettevõtte teeb reklaami — aga katsugu kristlased

sama teha! Tõesti, « ülidemokraatlikud » etteheited!

Muidugi mõista maksab vanasõna *teggijale juhtub mõndagi, magajale ei midagi* ka Püha Aasta kohta. Mõnigi hästimõeldud palverännak võib nurja minna, mõnigi õilsameelselt kavandatud vaimulik üritus ebaõnnestuda. Ajalukku läinud Pühadest Aastatest võib sotsioloogiat ja statistikat teha, aga nende tagi võime kindlad olla, et ka « pühad » aastad pole vennad.

Nii võib nende jooksul näiteks mõndagi hästi õnnestuda! Nagu muulgi ajal: tuhanded mõtlevad meie päevil hardusega tagasi paavst Johannes XXIII-le üleval aknal, all väljakul palverändajate parv — haruldane silmapilk, mil võidi nagu käega katsuda, et kogu Kirik on üksainus suur perekond.

Õnnestumise poolest erinevatel palverännakutel on mitu ühist nimetajat. Pole vaja olla katoliiklane, et neist osa võtta. Me oleme kõik teadlikud, et meie elu on lühike rännak, mille jooksul tahes-tahtmata peame valima oma lähemad ja kaugemad rännakukaaslased. Igatsus oma « marsikolooni » tee alguse ja tähtsamate etappide järele on ühine budistile, kristlasele, muslimile — on üldinimlik. Selles vaimus tehtud palverännakul pääsevad mõjuma sügavad sümboolsed jõud, mis võivad anda kõrge väärtusega hingelise elamuse.

Püha Aasta tahab olla rohkem. Tema ühise pingutuse sihiks on avada südameid Jumala armule. Mõnda aspekti sellest, kuidas see toimub, suudavad ehk valgustada järgnevad leheküljed, kus püüame peamiselt esitleda Rooma, Püha Aasta palverännakute sihtpunkti. Järgmises numbris vaatleme juubeliaasta teisi külgi.

Uueks Kristuses

Püha Aasta 1975 väljakuulutamise bullast *Apostolorum limina*

Ülemal ütlesime, et sellel Pühal Aastal on kaks peamist sihti: vaimulik uuendus Kristuses ja äraleppimine Jumalaga. Need sihid kehtivad iga üksiku uskliku sisima, kogu Kiriku ja teatud mõttes ka kogu inimkonna jaoks. Sellepärast pöördume tungiva üleskutsega kõigi poole, keda asi eriti puudutab, et nad mõtleksid järele, algataksid üritusi ja aitaksid üksteist, selleks et Kiriku uuenemine võiks Püha Aasta läbi tõesti edeneda ja kaugemale jõuda ka teel teatud tähistele poole, mis Teise Vatikani Kirikukogu tulevikku suunatud vaim Meile eriti südamele paneb: nimelt et patukahetsuse, sisemise puhastumise ja Jumala poole pöördumise viljana võiks uut hoogu saada Kiriku apostlik töö.

Seepärast tehtagu Püha Aasta jooksul erilisi pingutusi evangeeliumi kuulutamiseks, millele kuulub kindlasti esimene koht soovitatavate tegevuste hulgas. On ju maa peal rändav Kirik, « Jumala poolt rahvaste hulka saadetud selleks, et ta oleks kõikehaarava lunastuse sakramendiks », « oma loomu poolest misjonikirik » (II Vat. Kirikukogu) ning võib inimkonna maise ajaloo käigus uueneda ainult sel määral, kuidas ta on valmis Kristuse, Jumala Poja head sõnumit vastu võtma, usus tundma õppima ja seda lunastavat sõnumit sõna ja teoga tunnistama.

Lähemal ajal peetav piiskoppide sinod ei seisa Püha Aastaga ainult välises ja juhuslikus seoses, vaid meil tuleb just « püüda selle poole, et mõlemad kiriklikud sündmused oleksid heas kooskõlas ja üksteisega tihedalt seotud », nagu meil oli juhus öelda (6. apr. 1974). Sinod pakub Kristuse asemiku ümber

kogunevaile pühitsetud karjastele juhtnööre ja nõuandeid, kuidas tänapäeva maailma evangelisatsiooni lähemalt läbi viia, usu valguse juhtimisel ja kogu Kiriku soove silmas pidades, meie aja paikilisemate hädade ja Kristuse armastuse kohaselt.

Jumalasõna kuulamine vagaduse vaimus, koos usuõpetusega, mida tuleb anda usklikule kõigist kihtidest ja eaklassidest, juhatagu uskujaid oma kombeid parandama ja usku paremini tundma, valgustagu kahtlejaid ja liigutagu hooletuid evangeeliumi sõnumit rõõmuga ellu rakendama ning viigu nad koos pühadest sakramentidest teadlikult ja tuluga osa võtma, nii et kõik, kogudused ja üksikud, tunnistaksid oma usku ausa ja tubli eluga, andes nõnda maailmale aru lootusest, mis meis elab (vrd. 1. Peetr. 3, 15).

On möödunud kümme aastat II Vatikani Kirikukogust, millest sai alguse suur ja õnnistusrikas uuendustöö hingehoiu, pihisakramendi tarvitamise ja püha liturgia aladel. Me peame väga sobivaks seda tööd uuesti läbi kaaluda ja uuendustegagi rikastada, kuid see peaks sündima seda silmas pidades, millele Kiriku autoriteet on juba kindla tunnustuse andnud. See võimaldab paremini näha ja ära tunda täisväärtuslikku ja õigustatut kõikjal tehtud mitmesuguste katsete hulgas ning neid senisest agaralt ellu viia, kusjuures tuleb järgida hingehoiu-tarkuse ja ehtsa vagaduse sisendatud juhiseid ja ajendeid.

Nii suure palverändajate-hulga — hingekarjaste ja usklikute — kokkutulek kogudustest üle terve maailma, kes rändavad vennavaimus Rooma Kristuse

helduse ja armu tõelisi aardeid otsima, pakub kahtlemata haruldasi kohtumisvõimalusi. Siin võib tutvustada, vahetada, võrrelda ja kaaluda igasugu kogemusi, uurimusi ja arvamusi, eriti siis, kui Kirikus olemasolevad organisatsioonid ja erialadel töötajad korraldavad kongresse ja koosolekuid, kus käivad käsikäes palvemeel ja kindel tahe apostolaaditööd teha.

Siinkohal soovime eraldi meelde tuletada vajadust õiglase tasakaalu jalu-leseadmiseks tänapäeva hingehoiutöö erinõuete vahel, nii nagu see on imehästi sündinud jumalateenistuses, nimelt traditsiooni ja uuenduste kui ka kristliku apostolaaditöö põhiliselt usulise iseloomu ja tema tõhususe vahel ühiskondliku elu eri aladel, aga ka vaba, mõnede poolt karismaatiliseks nimetatud apostolaaditöö-algatuse ja ustavuse vahel seadustele, mis põhinevad Kristuse ja Kiriku karjaste käsul. Need seadused, mida Kirik annab ja alatasa aja nõuetele kohandab, lubavad ristikogudusel üksikuid kogemusi niisugusel viisil vastu võtta, et nad aitavad üles ehitada Kristuse Keha, mis on Kirik, ega takista seda kuidagi (vrd. Rooml. 15, 2; 1 Kor. 14, 3; Ef. 4, 12).

Roma christiana

Rooma on sageli « kristluse pealinnaks » ja isegi « kristlikuks linnaks » nimetatud. Üks linn kui niisugune ei saa muidugi kristlik olla ning nii on kristlaste arv ja osatähtsus ka Roomas eri aegadel erinev olnud.

Aastat kolmkümmend pärast Jeesuse surma jõudsid Rooma apostlid Peetrus ja Paulus. Nad seadsid peagi sammud sünagoogi poole: juudiusuliste koloonia oli juba tollal olemas. Üks kristlastest vanem Rooma elanikkonna osa nii-

Veel tahame juhtida tähelepanu aina tungivamaks muutuvale vajadusele selle apostolaaditöö edendamiseks, mida tehakse keskkonna ja inimrühmituste poolt seatud eritingimustes. Kuid see peab sündima kahjuta Kiriku vajalikele põhikeskustele, piiskopkonnale ja kogudusele, olgugi et tal tuleb otsida sissepääsu ja viia evangeeliumi pärmineisse tänapäeva avaliku elu — peamiselt tööliste, õpetlaste ja noorte — ringkondadesse, mille eluviis erineb sageli kiriku traditsionaalsest ja näib seisvat väljaspool kogudusi, mis ühendavad usklikke palves, usus ja armastuses.

Tõhusate lahenduste leidmiseks on vaja hoolikalt läbi kaaluda ka usuõpetuse andmise ja Jumala sõna jutlustamise viis, mis peab vastama meie aja nõudmistele, kusjuures tuleb pühendada erilist tähelepanu sellele, et massmeediad seisaksid niihästi üksikisiku kui ka ühiskonna inimliku ja kristliku arengu teenistuses.

Küsimused, mida peame arutama, on väga tõsised ja suure tähtsusega. Neid lahendama asudes langetame pea ja palume alandlikult Püha Aasta armu.

siis, mis kuulub lahutamatuult paavstlinna ajalukku selle kõigil perioodidel. Ka juutide Rooma — *Roma judaica* — ajalugu väärib tähelepanu ning linna sedagi aspekti võiks omaette vaadelda. Aga ka siis kui me ei unusta, et juba varaseimad kristlikud palverändajad külastasid niihästi Jeruusalemma kui Rooma, peame ütleva: mida juudiusu kogudustele Jeruusalem, seda on kristlastele olnud Rooma. Ka väljaspool, mitte-kristlaste keskel on just seda lin-

na ikka võetud kristluse pealinnana. Seepärast on igal Rooma külastajal tulus tunda kristluse osa selle linna ajaloos.

Järgnevad read on igatahes kirjutatud tänapäeva kristlase jaoks, kes tuleb esmakordselt Rooma ja tunneb erilist huvi *Roma christiana*, kristliku Rooma vastu. Kuna see teema on inspireerinud palju raamatuid, ei ütle meie ülevaade oluliselt uut, küll aga katsub ta esile tõsta neid üksikasju, mis põgusal külastusel kipuvad kahe silma vahele jääma. Ka on järgnevas registreeritud jooni kõige viimaste aastate arengust, mida pole kerge raamatutest leida.

Rooma võlu

Etruskidest tänapäevani ehk üle 2000 aasta on Rooma suutnud säilida pidevalt asustatud linnana. Nii leiame siin kõigist neist sajandeist ehitusi, mis seisavad algupärasel paigal ja täidavad sageli veel algset ülesannetki, nagu vana Tiberi sild *Pons Milvius*, mis valmis a. 109 enne Kristust. Selles mõttes on Rooma nagu suur Öhtumaa ajaloo muuseum, seda enam, et siin on nende kahe aastatuhande jooksul otseselt « tehtud » Euroopa ja kogu maailma ajalugu. Nii või teisiti on väga paljudel maadel tekkinud otseseid sidemeid Roomaga: « kõik teed viivad Rooma », öeldi juba ammu enne Kristust.

Tänapäeval võib Rooma « kolmekordseks pealinnaks » nimetada. Antiik-Rooma, *Caput mundi*, toob meiega päevil kokku ikka enam õpetlasi, kongresse ja turiste. Paavsti-Rooma, *Urbs*, toob katoliku kiriku pealinna palverändajaid, seminariste, teolooge ja piiskoppe kõigist maailmajagudest. Itaalia pealinn Rooma, *la capitale*, toob siia 50-miljonilise rahva valitsemisel paratamatu poliitikute ja ametnike parve. Pehme kliima, rikkad kunstikogud, vana muusikatraditsioon, hea köök ja valitud veinid — kõik see meelitab Rooma.

Kristlus Roomas

Kristliku Rooma ajalugu võib jaotada kolme suurde lõiku: *katakombide Rooma* (kuni aastani 313), *paavsti-Rooma* (313-1870) ja *Itaalia-Rooma* (alates aastast 1870).

Keegi ei tea, kes tõi siia esimese teate Kristusest, kuid see sündis kindlasti juba Jeesuse elupäevil. Kui Paulus kuuekümmendate aastate alguses vangina Rooma jõudis, tulid Rooma kristlased talle teele vastu, aga juba Puteoliski oli kogudus (Ap. teod 28, 11jj).

Jeesuse õpetus kõigi inimeste võrdsest Jumala ees leidis erilist vastukaja Rooma rohkete orjade peres ning muidugi erilist vastuseisu peremeeste killas. Kristlasi hakati riigivõimu poolt taga kiusama, kuid a. 313 andis keiser Konstantin neile lõpuks ajaloolise tolerantsi-edikti.

Konstantini edikti võib võtta poliitilise paratamatusena, kristluse kui laialdase rahvaliikumise tunnustamisena. Sellal elas impeeriumi piires 5-6 miljonit kristlast, Roomas üle 50 000. Need olid inimesed, kes trotsisid oma usu pärast riigivõimu ja surma, moraalselt suur jõud, ja Võim pidi Vaimule alistuma. Kuid see oli ainult suure võitluse esimene järk: aastaga 313 algas palju pikem ja raskem heitlus kristliku kooskõla leidmiseks Vaimu ja Võimu vahel, mis kestab tänini.

Impeeriumi langus ja võimu üleminek kiriku kätte sündis aeglaselt, kuid püha Gregorius Suur (590-604) oli juba Rooma linna tegelik ainuvalitseja. Aja jooksul sai paavstilinnast ilmalikugi võimu keskus, Kirikuriigi pealinn (754-1870) ja koguni ristisõdade lähtepunkt (11.-13. saj.). Selle arenguga käsikäes toimus muidugi ka võimuahne elemendi tungimine kirikusse.

Aastal 1870 vallutasid Itaalia väed Rooma ja tegid temast noore kuningriigi pealinna. See sündmus lõi aluse

Rooma arenemisele ilmalikuks suurlinnaks, aga ka pingelise olukorra riigivõimu ja kiriku vahele, mida süvendas mitme poliitiku usuvaenuline hoiak. Põhiliselt lahenes olukord alles 1929.a. Vatikani linnriigi loomisega, mis kindlustas katoliku kiriku peale rippumatus Itaalia poliitilisest võimust.

Vahepeal oli Rooma jõudsasti kaasanud. Ametlikel andmeil oli elanikke

a. 1868	217 000
1912	546 000
1932	1 000 000
1946	1 500 000
1975	3 000 000.

Erilisi probleeme on loonud turismi hoogne tõus kuuekümnendatel aastatel ja sellele järgnenud õlikriis. Turismilaine tõi Rooma, mis pole kunagi tööstuslinn olnud, palju töötajaid. Linna kiire paisumine pole lubanud nende arvu täpselt registreerida, kuid tõenäoliselt asub Püha Aasta alguses Roomas peaaegu neli miljonit inimest. Võib ette kujutada kõiki neid raskusi, mida praegune kriisiolukord ähvardab tuua Roomale. Tuleme nende juurde põgusalt tagasi pealkirja all « Kristlaste Rooma ».

Kirikute Rooma

Rooma nimega käib nagu kaasas ettekujutus suurtest ja uhketest kirikutest. Tänapäeva inimestena küsime muidugi kõigepealt: kui palju neid on?

Statistika ei näi roomlaste tugev külg olevat, seepärast ei tea keegi täpselt, kui palju kirikuid linnas leidub. Kui lugeda kirikuteks ka suuremates ehitustes leiduvad kabelid (mõni neist on märksa mahukam kui teatud eraldi seisvad kirikud), tohiks neid olla 1500 ümber. Turistidele määratud « Rooma

juhid » registreerivad neist vaatamisväärsustena umbes 150.

Mis on nende jumalakodade funktsioon linna ajaloos ja tänapäevas?

Rooma esimesed kristlased pidasid jumalateenistust oma eluruumides, mille kõrval kasutati maa-aluste surnuadade, katakombide hauakabeleid. Kui lõpuks a. 313 saadi luba kirikuid ehitada, hoiduti teadlikult paganlike templite jäljendamisest. Nende asemel võeti malliks ilmalik *basilica* — piklik, katust kandvate sammaste läbi kolmeks või rohkemakski lööviks jagatud ehitus. Neljanda sajandi basiilikatest pole ükski algsel kujul säilinud, kuid apostel Pauluse hauakirik annab ka praegusel kujul hea ettekujutuse varakristlikust Rooma kirikuehitusest.

Sellest põhitüübist lähtudes on Rooma olnud avatud kõigile arhitektuuri-vooludele, nii kuidas nad Rooma jõudsid ja kuidas Rooma jõudis ehitada. Sama kehtib sisedekoratsiooni suhtes. Me ei katsugi siin üksikasjadesse laskuda, sest sellel alal on saadaval palju head informatsiooni, vaid heidame parem pilgu kirikute osale Rooma elus.

Paavsti-Rooma pikkade sajandite kestel olid kirikud tähtsad avaliku elu ja sotsiaalabi keskused. Tollal oli linn pindalalt palju väiksem, tema piiriks oli aastatel 272-79 ehitatud 18 km pikkune linnamüür. Ent tänapäeva südalinn kujuneb ikka enam ärikeskuseks, kuna elamurajoonid kasvavad väljaspool vana Rooma müüre.

Millest räägivad need Rooma südalinna uhked kirikud tänapäeva küllastajale? Et neisse on maetud suuri summasid, mis oleksid mujal vajalikumad olnud? Et kristlus on võimaldanud suurtele kunstnikele suuri kunstitöid luua? Väiklusest, fantaasiapuudusest, kunstivaenulikkusest kindlasti mitte. Taevaigatsusest igatahes. Nende auväärt ehituste olemasolu paneb külastaja järele mõtlema ning mõnestki mui-

du-Rooma-rändurist on saanud kristlane.

Vanade müüride vahel leidub siiski veel päris mitu kogudusekirikut. Nende hulgast tuleb eraldi mainida suuremate välismaalaste-gruppide omi, nagu prantslaste *San Luigi de' Francesi* ja sakslaste *Santa Maria dell'Anima*.

« Sixtuse-Rooma »

Vist kogu maailm tunneb Michelangelo (loe: mikelándželo) laemaale *Sixtuse kabelis*, aga kui paljud Rooma külastajaist teavad, et linna praegune keskus võlgneb oma tänavatevõrgu olulise osa paavst Sixtus V-le? See paavst (1585-90; kabeli ehitas tema eelkäija Sixtus IV, 1471-84), kes oli suur korralooja ka kiriklikul alal, soovis kristluse pealinnale anda väärika välimuse. Arhitekt Domenico Fontana isikus leidis ta ka hea nõuandja, kes suutis linna kujundada endisest « läbipaistvamaks » uute tänavate-platside abil, mida kahe suure ehitaja koostöö ehtis ligi kolmekümne suure purskkaevuga. Nende töö on ka tänavasüsteemid, mis lähtuvad Piazza del Popolo 'lt, Trajanuse samba, Laterani ja Laurentiuse basiilikate juurest, samuti nagu see pikk tänav, mis ühendab Püha Kolmainuse (nn. Hispaania treppide juures), Santa Maria Maggiore ja Jeruusalemma Püha Risti kirikuid. Tänav algus kannabki nime *Via Sistina* — « Sixtuse tee ».

« Sixtuse-Rooma » uued tänavad suubusid meeeldi obeliskidega kaunistatud väljakuile; Peetri platsi, Laterani basiilika, Santa Maria Maggiore ja Piazza del Popolo omad ongi Domenico Fontana poolt püstitatud. Tema oli veel kaastegev Quirinale-palee ehitamisel, mis on praegu Itaalia Vabariigi pea residentsiks.

Märgime siinkohal, et Peetri kiriku juurde juhtiv lai *Via della Conciliazione* (« Leppimise tee » - mõeldud on 1929.a. sündmusi) on Mussolini-Rooma mäles-

tusi, samuti laiad uued tänavad Capitoliumi ümber.

Vatikanilinn

Konstantin kinkis paavst Miltiadesele (311-14) Laterani palee, mis jäi paavstide asupaigaks kuni Avignoni ekssiili alguseni (1309). Pärast seda (alates a. 1377) elasid kirikupead Vatikanis, kuhu oli sajandite jooksul püstitatud mitmeid, Rooma oludes mitte just suuri ehitusi. Praegune « Vatikani paleede » kompleks sai alguse Nikolaus V-nda projektist (1450), mis valmis muudetud kujul alles Aleksander VII-nda ajal (1655-67).

Kuulsate Vatikani muuseumide pikk ja keeruline ajalugu algab Clemens XIV-ga (1769-74), viimase suure ümberkorralduse põhjustas Johannes XXIII otsus Rooma piiskopkonna valituse üleviimiseks linna piiskopi esimese asupaika, Laterani, kuhu oli vahepeal paigutatud kolm muuseumikogu. Need otsustati liita Vatikani omadega ja selleks ehitati ülimumodne erihoone, mille sisustamine tohiks Pühal Aastal 1975 lõpule jõuda.

Vatikani linnriigi pindala on ainult 44 hektari (kodanikke 530, elanikke tuhat). Sellele ei mahu kaugeltki kõik kiriku keskvalitsuse asutused; neid leidub mitmel pool Roomas ekstraterritoriaalsete ehitustena, kus muide viimase sõja ajal leidis pelgupaiga hulk juute.

Peetri kirik

Ikka ja jälle küsivad Rooma-rändurid: « Kas apostel Peetruse haud on ikka tõesti Peetri kiriku pealtari all? » Aastatel 1939-58 tehtud arheoloogiliste väljakaevamiste põhjal võime selles tõepoolest nüüd ka « teaduslikult » kindlad olla. Rooma-palverändurite huvi pole aga kunagi piirdunud apostlite haa täpse asukoha kindlakstegemisega. Peetruse ja Pauluse haudu on nähtavasti algusest peale aus peetud, olgugi et va-

Aadressi saab lähimast katoliku kogudusest.

Rooma saabudes on ehk kõige lihtsam helistada selle maa palverändajatekeskuse, mille keel kõige hõlpsamana tundub. Inglise keeles annavd informatsiooni numbrid 65 44 794, 47 51 510, 85 74 88; saksa keeles 65 68 716, 65 47 515. Villa Lituania numbrid on 78 90 33 ja 78 00 14, postiaadress Via Casal Monferrato 20, I-00182 Roma (raudtee peajaamast, mis on ühtlasi « air terminal », bussiga nr. 16 *Piazza Ragusa* peatuseni, ca. 15 min.) Erilised informatsioonipunktid töötavad aga ka kõigil peamistel Rooma suubuvatel liiklussoontel.

Ka eraviisiliselt Rooma saabuvad isi-

kud võivad osta « palverändaja ümbriku », mis sisaldab 1) Püha Aasta vaimuliku käsiraamatu; 2) uusima Rooma plaani hulga kasulike näpunäidetega (raamat ja plaan on saadaval inglise, hispaania, saksa, portugali, prantsuse ja itaalia keeles); 3) palverändaja-kaardi, mis hõlbustab pääsu paavstiaudientsile ja muuseumidesse, õigustab hinnaalanduseks liiklusvahendeil ning kehtib ka kindlustustõendina arstiabi vajamisel; 4) palveränduri rinnamärgi. Ümbriku hind on Roomas 2500 liiri (ca. 4 dollarit).

Ilma poolest soodsaimad kuud Rooma külastamiseks on september ja oktoober, kuid ka aprill, mai ja juuni.

Püha Aasta palve

Lugeja: Issand Jumal, inimeste Isa ja sõber! Sina lepitasid enesega kogu inimsoo oma poja Jeesuse Kristuse läbi, kes suri ja tõusis üles ning lepitasi nõnda ka kõik inimesed omavahel. Võta kuulda oma rahva palve sellel armu ja lunastuse aastal!

Rahvas: *Issand, kuule meid!* (Iga palve järel.)

Anna et Sinu Vaim, mis elu loob ja pühitseb, uuendaks meid südame põhjani ja ühendaks meid kogu eluajaks ülestõusnud Kristuse, meie Lunastaja ja vennaga!

Issand, kuule meid!

Luba meil, kes koos kõigi kristlastega Evangeeliumi teed rändame, Kiriku õpetusele truuks jääda, vendade vajaduste eest hoolt kanda ning lepitajad, ühendajad ja rahutegijad olla!

Issand, kuule meid!

Õnnista nende pingutusi, kes teevad tööd inimeste heaks! Lohuta ja valgus-

ta neid, kes Sind otsivad, ilma et nad Sind tunneksid, nagu neid, kes Sind tunnevad ja Sind ikka enam otsivad!

Issand kuule meid!

Anna meile andeks meie patud, kinnita meie usku, ärata lootust, lisa ligimesearmastust! Anna et me oleksime Sinu armsad lapsed ja käiksime Jeesuse järel!

Issand kuule meid!

Aita, et Sinu Kirik oleks, neitsi Maarja emaliku abiga, kõigile inimestele lunastuse märgiks ja sakramendiks, et maailm võiks uskuda Sinu armastuse ja Sinu tõe sisse!

Issand kuule meid!

Preester: Hea Isa, võta kuulda palve, mida Sinu Vaim meile sisendab Sinu auks ja meie lunastuseks — Jeesuse Kristuse, Sinu poja ja meie Issanda pärast, kes on tee, tõde ja elu igavesti.

Aamen.

maa, samuti ei peaks sa seekord ka ilma lohutusest jätma Liivimaad, mis on Ema maa ja mida sinu lohutava hoolitsuse tõttu tänini on laiendatud paganahõimude aladele. Sest poeg armastab ju oma ema, ja otsekui ta oma enese maa kaotsimineku ei soovi, nõndasamuti ei soovi ta tõesti ka mitte, et tema ema maa hädaohtu satuks.» Paavst kostis temale ning ütles: « Samuti kui Poja maad, nõndasamuti saame meie ka Ema maad oma isaliku hoolitsuse innuga ikka püüdma edasijõudmise poole aidata.»

Paavst Innocentius III (1198-1216) tundis niisiis Maarjamaa (ja nimeliselt ka eestlaste) olukordi Kaupo andmeil. Temalt on säilinud ürikuid, kus ta astub välja ordu omavoli vastu vast ristitute kaitseks.

Siinkohal on huvitav mainida, et Pühal Aastal möödub 750 a. « Eesti Paavstiriigi » loomisest. Nimelt võttis Innocentiuse järglase, paavst Honorius III-nda legaat Villem Lääne-Eesti aastal 1225 paavsti valitsuse alla. Villem seadis ametisse eestlastest vanemad ja kohtunikud. « Eesti paavstiriigi » osaks pidi saama ka legaat Johannese osavõtul vallutatud Saaremaa, kuid taanlased-sakslased ajasid selle nõu nurja (lähemalt vt. Maarjamaa taskuraamat 6, I osa, § 4).

Kaupo oli liivlane. Kes oli esimene « päris-eestlane » Roomas? Selle küsimuse peame esialgu lahtiseks jätma. Tuletame meelde, et pikemat aega täiendas end Roomas maalikunstnik Johann Köler (1858-62), kes elas üksvahe aadressil Via Margutta 53 B ning oli kohvik *Colonna* külalisi, kus saksa kunstnikud ja literaadid koos käisid. Köler esines oma maalidega ka siinsetel näitustel.

Pärast Kölerit on Roomas viibinud hulk nimekaid eestlasi, kunstnikke, lauljaid ja kirjanikkegi, näiteks Tuglas, Under, Ristikivi, Lepik, kes lühemat, kes

pikemat aega. Eesti kunsti erinäitus toimus Roomas a. 1939.

Omaette « eesti kolooniat », nagu see on olemas soomlastel ja leedulastel, pole meil Roomas kunagi olnud. Viimane suur sõda tõi küll Rooma salga eestlasi, kuid need lahkusid siit peagi. Teadaolevail andmeil asub Pühal Aastal Roomas kümnekond eestlannat, kes on sattunud siia abielu teel itaallastega. Teatud määral on viimase sõja « teeneks » ka see, et alates a. 1961 on siin ilmunud käesolev ringkiri, peale selle kaks trükki eesti luuleantoloogiat itaalia keeles (1973 ja 1975). Alates aastast 1962 tegutseb Roomas kirjastus « Maarjamaa », mis on toimetanud trükki kümnekond raamatut, nende hulgas ka *Henriku Liivimaa kroonika* (1962).

Eesti ajalugu (eriti kirikulugu) puudutavat kirjandust kogub Paavstlik Ida-instituut (*Pontificio Istituto Orientale*, Piazza S. Maria Maggiore 7), mille raamatukogu on *estica* alal Rooma rikkaim.

Meie naabritest on olnud rohkem õnne soomlastel, kellele kuulub ajalooline *Villa Lante* Gianicolo pargis, suurepärase vaatega Igavesele Linnale. Siin leiavad peavarju õppeotstarbel Roomas viibivad isikud, peamiselt ajaloolased ja kunstnikud. Leedulastel on oma preestriseminar ja *Villa Lituania* nimeline palverändajate kodu, mis võtab meeeldi vastu ka eestlasi. Vähem õnne on eestlastel Roomas olnud ka selles mõttes, et maja, milles asus Eesti Vabariigi saatkond (*Via Rubicone* 9), ei ole enam olemas.

Praktilist

Neile, kes soovivad sel aastal Rooma külastada, soovitame lähema informatsiooni saamiseks pöörduda kohaliku Püha Aasta komitee poole, mis on olemas kõigis maades. Kuna terve rida huvitavaid üritusi toimub ainult üks kord, on parem valikuga aegsasti alustada.

bleeme. Teatud mõttes sarnleb käesolev aeg katakombide perioodile, mil umbes 50 000 usklikku (nii suur on muide nüüdis-Rooma «vaimulikkude vägi») püüdis varisemakippuva impeeriumi pealinna olukordi parandada. Muidugi on nüüd kristlasi palju rohkem ja lootused heaks kordaminekuks suuremad.

Peale katoliiklike leidub Roomas veel mitu muudki kogudust, kuid nende senine tegevus on haaranud õige väheseid, sageli peamiselt välismaalasi. Nii teenib Rooma ainus luterlik kirik sakslasi, kaks ortodoksi kirikut venelasi ja kreeklasi.

Eesti Roomas

Euroopas ei leidu vist rahvust, millel poleks õige vanu sidemeid Roomaga. Esimene meie hõimu esindaja Roomas oli Toreida vanem Kaupo, kes jõudis siia aastal 1203. *Henriku Liivimaa Kroonika* jutustab sellest:

«Pärast seda reisis vend Theoderich Saksamaale koos ristisõitjatega, kes selle aasta jooksul Liivimaal oma risti all Jumala auks olid sõdinud, ja võttis enesega kaasa kellegi liivlase nimega Kaupo, kes oli otsekui Toreida liivlaste kunigas ning vanem. Ja rännanud läbi suure osa Saksamaast viis ta selle viimaks Rooma ning esitles Apostlikule Isale. Paavst võttis tema üpris armulikult vastu, andis talle suud, päris temalt rohkesti järele Liivimaa ümbruses elutsevate rahvahõimude olukorra kohta ning tänas üliväga Jumalat liivi rahvahõimu ümberpöörmise eest.

Kui mõni päev oli mööda läinud, ulatas seesinane kõrgeauline paavst Innocentius Kaupole oma annid, nimelt sada kuldtukatit, ja õnnistas teda Saksamaale tagasi minema asumisel, jättes teda suures armumeeles jumalaga. Ja ta saatis vend Theoderichi kaudu Liivimaa piiskopile õndsas paavsti Gregoriuse käega kirjutatud Piibli.» (VII,3)

Mida võis Kaupo tollal näha?

Kõigepealt Rooma müüri, sisenedes arvatavasti *Porta del Popolo* kaudu. Müür ja värav seisavad tänaseni samadena. Paavst asus tollal Lateranis, kuid residents on nüüd tundmatuseni ümber ehitatud. Tugevasti on muutunud ka Laterani basiilika, mida külastades me kindlasti Kaupo jälgedel kõnnime.

Umbkaudu sama välimust omasid tollal Colosseum ja selle naabruses asuvad püha Klemensi, pühade Nelja Kroonitu ning pühade Johannese ja Pauluse kirikud, edasi kaks neitsi Maarja (*in Cosmedin* ja *in Trastevere*) ning üks püha Laurentiuse mälestusele pühendatud jumalakoda.

Võime kindlad olla, et vend Theoderich, tollal Väinasuu kloostri abt (hiljem Eestimaa piiskop), viis Kaupo veel vähemalt apostlite Peetruse ja Pauluse hauabasiilikatesse. Võib koguni tõenäoliselt pidada, et mõlemad asusid Roomas Peetri kiriku külje all, *Collegium Theutonicum* i külalistena, mis oli tollal saksa palverändajate maju. Ehitus ja selle juurde kuuluv surnuaed on tänini alles ning neid võib külastada. Nad asuvad praeguse Vatikani linna piirides.

Laterani basiilikaga on seotud veelgi mälestusi meie kodumaast:

«Kristuse lihakssaamise 1215-ndal aastal pidas Rooma kirik kontsiili paavst Innocentius eesistumisel,» jutustab Henriku kroonika (XIX, 7) «ja neljasaja patriarhi, kardinali ja piiskopi ning kaheksasaja abti osavõtul. Nende seas oli ka Liivimaa piiskop Albert ning Eestimaa piiskop. Need jutustasid paavstile ja ühtlasi kõigile teistele piiskoppidele Liivimaa kiriku hädadest, sõdadest ning tööst. Ja kõik needsinased rõõmutsesid kaasa paganahõimude ristiusku pöörmise ja ühtlasi ka kristlaste võitude ning mitmekordsete hiilgavate võitude üle. Piiskop aga pajatas ja ütles: «Otsekui sa, Püha Isa, ei väsi oma pühaduse usinusega hoolitsemast püha Jeruusalema maa eest, mis on Poja

Hoolekande-asjades tekkis kriis alates a. 1870. Riigivõim ei suutnud organiseerida küllaldast hoolekannet, kirikul polnud aga enam õigust seda korraldada. Poliitiliselt avanes kristlastele kaasaraäkimise-õigus alles pärast II Maailmasõda, *Democrazia Cristiana* nimelise partei loomisega.

Tänapäeva Rooma raskeimad probleemid on tekkinud pärast viimast sõda, elanikkonna plahvatusetaolise paisumise tagajärjel, mida ametivõimud ei ole suutnud kontrollida. Kiriklikult poolt on tehtud suuri pingutusi puudustkannatajate abistamiseks, kuid sellega riskitakse ka « muidusööjate » (rooma murdes *gli scrocconi*) meelitamist linna, milles pole küllaldaselt töökohti.

Rooma kristlastele võiks ehk ette heita teatud passiivsust, mis pärineb tollest « vanast heast ajast », mil paavst « hoolitses kõiges eest » oma linnas. Ei andnud ju ka Mussolini aeg kristlastele võimalusi initsiatiivide arendamiseks, ning pärast sõda olid majandusmured esikohal. Ka torkab silma teatav hool « esinduslikkuse » pärast, mis näib paljudele kristlastele praegu kohatuna.

« Usklikus Roomas » tuleb küllap eraldada kolme peosa: kohalik rahvas, kirikuvalitsus, külalised.

Rooma piiskopkonna peosa moodustavad muidugi pidevalt siin asuvad inimesed, kes jagunevad 265 kogudusse kokku 1200 vaimulikuga. Kogudused on praegugi tähtsaks rahvaliku elu keskusteks, omades mänguplatse (neist on Roomas kohutav puudus) ja pidusaale, lasteaedu ja noortekinosid. Kuid külatajale torkab rohkem silma « Vatikan ».

Kirikuvalitsuse hooleks on praegu ligi 3000 piiskopkonda 350 000 vaimulikuga, kuna üle miljoni uskliku on organiseerunud ümmarguselt 1300 vennas- ja õeskonda (eestlaste suus tavaliselt « ordud », olgugi et see liik moodustab vaid väikese osa vennaskondadest). Kaugetes maades töötab praegu ümmarguselt 150 000 misjonäri (vt.

lähemalt « Maarjamaa » 1970, lk. 8-9). Kogu selle üleilmses ulatuses toimuva töö koordineerimine nõuab keskvalitsust, mis « on ja ei ole » Roomas. Nii asub siin pidevalt ümmarguselt sada piiskopi astmes vaimulikku, kes ei tegele aga Rooma piiskopkonna, vaid üldkiriklike asjadega. Umbes sama kehtib seminaristide kohta, kes valmistavad end ette vaimuliku kutsele Rooma neljateistkümnes teoloogia-fakulteedis või teostavad siin eriõpinguid. Väljaspoole tekitab see mulje suurest vaimulike rohkusest (vrd. « Maarjamaa » 1972, lk. 9-10).

Üheks või mitmeks aastaks Rooma tulnud üliõpilased ja uurijad (praegu umbes 5000 isikut) on siiski ainult väike osa « ajutisest Roomast »: palverändurid moodustavad tänapäevalgi võrratult suurema osa linna küllastajatest. Siia sõidab piiskopkondlikke palverännakuid välismaalt ja Itaalia eri osadest, eriti Ülestõusmispühade ajal. Jumalateenistuste, paavstiaudientside ja pühapaikade külastamise korraldamine neile on jällegi üks eriprobleeme, millega Rooma piiskopkonnal tuleb tegemist teha. Aastal 1974 külastas Rooma üle kümne miljoni isiku: suur osa neist külastab ka kirikuid ja soovib selgitusi nähtu üle.

Osalt teise, osalt esimesse kategooriasse kuuluvad vaimulike vennas- ja õeskondade (« ordude ») peamajad, mis on praktilistel põhjustel valinud asukohaks kirikupea läheduse ja kuuluvad niisiis ühest küljest kiriku keskvalitsuse juurde. Teisest küljest aitavad nad aga ka Rooma piiskopkonna probleeme lahendada, juhatahes õppeasutusi, lasteaedu, haiglaid jne. Niisuguseid « ordumaju » leidub Roomas ümmarguselt 1500. Muuhulgas on nad kinkinud haljasalade poolest halvasti kavandatud linnale ka parke, mis olid aja jooksul elamurajoonidesse jäänud.

Kõik pingutused kokku ei ole suutnud lahendada Rooma arvukaid pro-

nim meieni jõudnud kirjalik teade neid külastavaist usklikest pärineb teise aastaja lõpust.

Kristlased on siia rännanud selleks, et palvetada, et saada ühtsuse-elamust, käegakatsutavat, elulist sidet algristikogudusega, mille suurimad apostlid andsid siin oma elu. Kuid palverändajad on tulnud siia ka imetlema seda usklikke, edasielava apostliku koguduse ja tema kirikute linna, mis tekkis Peetruse ja Pauluse poolt vallutatud vana maailma pealinna asemele. Ja tänama Jumalat selle ime eest. Kes jõuaks loendada neid usklikke, kes on põlvitanud Peetruse haua ühises palves apostli järglaste ümber ning tundnud « pühade osadust » selle võimsa ja kauni kupli all, mida ehivad Jeesuse sõnad: *Sina oled Kalju ja selle kalju peale ehitama oma kiriku!*

Kristlaste Rooma 1975

Küsimusele, mis määral on Rooma kristlased suutnud Kristuse õpetust ellu rakendada, pole kerge vastata. Põgus külastaja ei märka Rooma igapäevases elus kristlasi rohkem kui mõnes muus suurlinnas. Korteri- ja sotsiaalolud on mitmeti puudulikud, erootiline reklaam ja prostitutsioon silmatorkavad. Kus on Rooma kristlased, mida nad teevad olukordade parandamiseks?

Lühikest aega Roomas viibival välismaalasel on raske vastust leida eriti siis, kui ta ei valda itaalia keelt ega leia isikut, kes tunneb Rooma ja suudab talle neid asju selgitada tema oma keeles. Vastus pole lihtne ka selles mõttes, et Rooma kogudus peab tahes-tahmata kandma oma pika ajaloo koormat. Sellepärast heitkem lühike pilk käidud teele.

Rooma oli pealinn juba kaua enne seda kui temast sai katoliku kiriku keskus. Sellest asjaolust tulenevad « pealinna pahed » on niisiis teatud mõttes tema saatuseks, võitlus bürok-

raatia (ilmaliku ja kirikliku) piiramiseks tema igaveseks mureks. Hiljemalt teisest kristlikust sajandist peale on aga Rooma ka aina palverändajate linn olnud.

Paavsti-Rooma pikkade sajandite jooksul kujunes välja teatav « Rooma elustiil », mis elab osalt praegugi edasi. Kuulekusel paavsti vastu ja usukommete täitmisel oli selles tähtis koht, ometi mitte selles mõttes, et « ristiinimese kohustus » oleks täidetud vastumeeli või et paavstis poleks nähtud « linna isa ». Ei saa ka unustada, et Roomas on aina tegutsenud pühakuid, paavstitoolid ja otseselt rahva hulgas. Gregorius Suur, Leo II, Pius X (ja paljude meelest ka Johannes XXIII), rootslaste Birgitta, baskide Ignaatsius, rooma « omad » Francesca Romana ja Filippo Neri, Don Bosco — paljuütlevad nimed pikast reast. Paavsti-Rooma elustiilile võib ette heita mõndagi, kuid mitte ligimesearmastuse või pühaduse alahindamist. Ent rahvatarkus *kus kirik, seal kõrts* kehtib siingi.

Hoolekanne vaeste ja haigete eest oli algusest peale heal tasemel. Aastal 251 seisis Rooma koguduse abisaajate nimekirjas 1500 vaest, tagakiusatud kristlased suutsid neid kõiki toita. Need olid siis ka tõelised abivajajad: muidusööjaid tollaegne kogudus ei toitnud, vaid nõudis, et nad töötaksid.

Paljud tänapäeva Rooma-rändurid kergitavad kulmu kuuldes, et on olemas *Püha Vaimu Pank*. Huvitav, paljud neist teavad, et *Püha Vaimu Hospital*, Tiiberi kaldal seisev imposantne haigla, on üks paljudest Rooma kristlikest haigemajadest, asutatud juba 5. sajandil? Veelgi silmatorkavam on *Fatebenefratelli* (« tehke head, vennad! ») nime kandev haigla Tiiberi saarel, asutatud a. 1640 ja praegugi veel samanimelise vennaskonna, tõelise « arstideordu » hooldusel. Hospital oli muide ka praeguse Paavstliku Idainstituudi hoone.